

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete 1 för ämneslärarexamen

Grundnivå 2

Skönlitteraturens roll i gymnasieelevers identitetsskapande - en litteraturstudie

Författare: Jessica Wängdahl
Handledare: Bo. G. Jansson
Examinator: Patrik Larsson
Ämne/huvudområde: Svenska
Kurskod: sv2018
Poäng: 15 hp
Examinationsdatum:

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Abstract:

Har skönlitteraturen en given plats i skolan eller är den formen av litteratur någonting med ett historiskt rosa skimmer kring och inte någonting som i själva verket har någon större inverkan på elevernas identitetsskapande, självinsikt och vidgade perspektiv? Detta är en av de undersökta frågorna i studien som har utformats som en systematisk litteraturstudie som innebär att systematiskt söka, kritiskt granska och sammanställa funnen litteratur.

Det råder delade meningar bland forskare om skönlitteraturens explicita roll gällande medverkandet till elevernas personliga utveckling. Men studien visar att skönlitteraturen har en särställning gällande dessa frågor dels genom att det går att utnyttja skönlitteraturens lättillgänglighet för att eleven ska få en djupare förståelse för innebörden av det lästa, och på så sätt även få en djupare förståelse för sin person. Detta är betydligt svårare att genomföra med andra medier i det vidgade textbegreppet. Samtidigt visar den sociokulturella teorin att samtliga texttyper inom det vidgade textbegreppet står i beroende av varandra och samarbetar. Den eventuella särställningen mot andra medier inom utbildningar syns även genom att skönlitteraturen numera ingår i utbildningar inom läkarutbildningen, prästutbildningen samt polisutbildningen för att ge omvärldsförståelse. Detta tyder på skönlitteraturens särställning och användningsområde i ämnet.

Nyckelord: Skönlitteratur, Fiktionsprosa, Identitetsskapande, Självinsikt, Vidgade perspektiv, Omvärldsförståelse

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	4
2.1 Bakgrund.....	5
2.1.1 Ämnesuppfattningar.....	5
2.1.2 Ämnet svenskans styrdokument gällande gymnasieutbildning.....	6
2.1.3 Varför läsa skönlitteratur?	8
3 Ett teoretiskt perspektiv på lärande.....	8
4 Syfte och frågeställningar.....	10
5 Metod.....	10
5.1 Studiens design.....	10
5.2 Etiska överväganden	10
5.3 Sökprocessen	11
5.3.1 Manuell sökning.....	11
5.3.2 Databaser.....	11
5.3.3 Urvalskriterier.....	11
5.3.4 Sökord	11
5.3.5 Urval	12
5.4 Resultat av sökprocessen.....	13
5.4.1 Presentation av utvald litteratur	13
5.4.2 Kvalitetsbedömning av utvald litteratur	13
5.4.3 Innehållsanalys av utvald litteratur	14
5.4.4. Studiens tillförlitlighet, Validitet samt generaliserbarhet.....	15
6 Resultat.....	17
6.1 Skönlitteratur och självinsikt.....	17
6.2 Skönlitteratur och vidgade perspektiv.....	17
6.3 Skönlitteratur och nya tankesätt.....	17
7 Diskussion	18
7.1 Metoddiskussion	18
7.2 Resultatdiskussion.....	19
7.2.1 Syfte och frågeställningar i resultatdiskussion.....	19
7.2.2 Diskussion om varför läsa skönlitteratur?.....	20
7.2.3 Erfarenhetspedagogik.....	21
7.2.4 Gymnasieskolans styrdokument ämnet svenska.....	21
7.2.5 Skönlitteratur i ett sociokulturellt perspektiv	22
8 Sammanfattning	23
9 Förslag till fortsatt forskning	23
Källförteckning	24

1 Inledning

Att försvinna in i en bok och få leva någon annans liv en stund har alltid tilltalat mig. En form av nöjesläsning att försvinna in i en annan värld för en stund. Som blivande svensklärare har jag en stark tro på skönlitteraturens självklara roll i skolan, att elever kan utvecklas både personligt och emotionellt med hjälp av skönlitteraturen. Det är av vikt att du som läsare vet min personliga ståndpunkt i frågan, min förförståelse kan spelat en omedveten roll i undersökningen (Dimenäs 2007, 18). Mitt mål har hela tiden varit att vara neutral i samtliga delar i studien. Det är en stark tro på skönlitteraturens roll i skolan som lett mig in på denna undersökning. Mitt mål är att undersöka vad tidigare forskning anser när det gäller skönlitteraturens roll för att eleverna ska utvecklas personligt och emotionellt.

Hedman (2017) har intervjuat nobelpristagaren i litteratur Herta Müller och hon störs av argumentationen att skolan ska släppa fixeringen på den tryckta boken och skönlitteraturen. Ett av argumenten är att människor tillgodoses med information digitalt, att skolan inte ska värdera vad som konsumeras eller hur det sprids bara eleverna tar del av berättelser. Müller säger att på grund av hur världen har utvecklats behöver människor böcker för att inte fördommas och bli korkade. Med hjälp av böcker förblir vi mänskliga. Hon menar även att det spelar en stor roll om eleverna läser i en bok eller på en skärm. Müller anser att böcker är ett fysiskt föremål som har ett helt eget uttryck. Eleverna kan bläddra och anteckna i en bok. Hon ser boken som en kultur och internet en annan, ingen av dessa kulturer kan ersätta den andra. Eleverna behöver få ta del av bokens värld och lära sig läsa på riktigt, då kommer eleverna att förstå detta säger hon (Hedman 2017).

I läroplanernas vidgade textperspektiv och i vår multimodala värld har fler aktörer kommit in på denna plats där skönlitteraturen tidigare stod ensam och självklar. I dagens multimodala värld kan text innebära flera olika kommunikationsformer i kombination med varandra, t.ex. i radioreklam där musik och tal och i film kombineras rörliga bilder, musik och tal (Björkvall 2009,8). Det jag menar är att dagens elever eventuellt kan utvecklas både personligt och emotionellt även på andra sätt, till exempel genom resor, film eller musik. Med tanke på att dagens elever går i en skola där i princip alla texter som de omges av är multimodala. Läromedlen är ofta tydligt visuella, och eleverna omges av reklamtexter och webbtexer som är visuella (Björkvall 2009, 9f). Detta kan betyda att synen på text inom utbildning håller på att förändras. Eller har skönlitteraturen ett syfte eller en nytta som inte kan tillgodoses på andra sätt som genom resor, film eller annat som ryms inom det vidgade textbegreppet? Samtidigt har skönlitteraturen i vissa utbildningar som läkar-, polis- och prästutbildning fått en högre status än tidigare, där finns en stark tilltro till skönlitteraturens påverkan på läsarens empati och omvärldsförståelse (Kåreland 2013).

Det som menas med det vidgade textbegreppet i denna litteraturstudie bör förklaras. En text är inte alltid ord på papper, utan en text är en serie av tecken som avkodas eller läses av mediet/texten i given ordning. Exempelvis en målning eller en bild har ingen given ordning, den kan avkodas från alla håll. Det har ingen betydelse för förståelsen av bilden eller målningen i vilket hörn och i vilken ordning avkodningen sker. I ett vidgat textbegrepp är inte text ord på papper som det var för 30 år sedan. Idag är en text inom ett vidgat textbegrepp någonting som har en bestämd början och ett slut, som en litterär bok, en film eller ett musikstycke. Det vill säga att text har tid i sig, en

början och ett slut. Text betyder i ordlistor väva. Det betyder att text växer fram bit för bit. Ordet förtälja för-tälja betyder att skära fram. Detta visar att text är nästan någonting fysiskt, någonting som man i det närmaste kan ta på, men som måste avkodas i rätt ordning för att ett budskap eller en mening skall ta form (Chatman, 1990). Detta gör studien vetenskapligt intressant. Med ordet skönlitteratur i den här litteraturstudien menar jag fiktionsprosa i tryckt form.

2.1 Bakgrund

I följande avsnitt kommer de delar som ligger till grund för studiens uppkomst att redovisas. Avsnittet behandlar, ämnesuppfattningar och skolans styrdokument, samt vad tidigare forskningen säger gällande varför elever ska läsa skönlitteratur i skolan.

2.1.1 Ämnesuppfattningar

Det finns flera olika ämnesuppfattningar gällande ämnet svenska beroende på vilken forskning som studeras. Denna studie delar Malmgrens (1996) ämnesuppfattningar och beskrivningar. Malmgren (1996) räknar upp tre olika ämnesuppfattningar som kommer att förklaras närmare.

Svenska som färdighetsämne (färdigheten i fokus):

Svenska ses som ett språkämne och inte som ett litteraturämne. Denna syn bygger på en tradition från den gamla latinskolan till den moderna grundskolan. Detta medför att litteraturen används ytterst sparsamt och när den används är den helt skild från färdighetsövningarna och det är ofta svåra texter som används. Det är färdighetsträningen som är i fokus. Eleverna ska lära sig en strikt teknik som oftast ingår i olika språkliga delfärdigheter. Denna träning i olika språkliga färdigheter sker genom upprepning i formaliserade övningar. Tanken är att eleverna lär sig en teknik eller blir medvetna om olika formella mönster som sedan förutsätts kunna användas i olika språksituationer. Dessa språksituationer ska vara till praktisk nytta i elevens vardag. Det är fokus på teknik, detta innebär att innehållet i färdighetsträningen blir underordnad. Innehållet får ofta en stor bredd, det kan vara allt ifrån föremål i vardagen till olika författare. Detta innebär att undervisningen ofta är fri från värderingar gällande mänskliga grundfrågor som krig och fred till mobbing och rädsla. Inom detta synsätt gynnas språkutvecklingen genom abstrakta övningar av färdighetsmoment (Malmgren 1996, 87).

Svenska som ett litteraturhistoriskt bildningsämne (kulturen i fokus)

Denna syn på ämnet innebär att det litterära kulturarvet står i centrum för lärandet. I det litterära kulturarvet finns litterära verk som litteraturhistoriker och författare ansett vara värdefulla. Dessa verk brukar benämnas som en kanon som alla människor inom en kulturell gemenskap bör komma i kontakt med (Malmgren 1996, 88). Ordet kanon betyder måttstock eller rättesnöre, en form av urval av äldre litteratur som genom nyutgåvor fortfarande är föremål för forskning och antas ge människor normer för olika tiders värderingar och omvärldsförståelse. Syftet med att ta del av en gemensam kanon är att människor ska få en gemensam kulturell referensram genom att läsa klassikerna som ingår i denna kanon. I Sverige finns ingen riktigt uttalad kanon. Försök till att göra en uttalad kanon har gjorts, men utan större framgång eftersom böcker rangordnas olika av olika individer. En annan orsak är att vår kanon utvecklas och ändras hela tiden eftersom böckerna som ingår i kanon speglar det samhälle de är skrivna i, samhället förändras och åren går och ny kanon produceras (Williams,

1997:183-198). Detta ämne har sina rötter i 1800-tals nationalismen men de litterära klassikerna har vidgats och ett allmännare västerländsk kanon har växt fram. Inom denna syn på lärande ses den klassiska litteraturen ha en personlighetsutvecklande effekt på eleverna. Det innebär också att ämnet har ett bestämt innehåll (Malmgren 1996, 88).

Svenska som erfarenhetspedagogiskt ämne (individen i fokus)

Svenska som ett erfarenhetspedagogiskt ämne utgår ifrån individuella förutsättningar och erfarenheter både gällande den aktuella gruppen elever och den enskilda individen. Detta innebär att innehållet i utbildningen väljs utifrån vad som är realistiskt för gruppen eller individen. Det är också anledningen till att denna form av undervisning inte är så läromedelsstyrd eftersom det är elevernas intresse och nyfikenhet på omvärlden som ses som en förutsättning för kunskapsutvecklingen. Undervisningen strävar inom detta synsätt emot att ta upp olika aktuella och historiska teman och olika mänskliga problem. Tanken är att litteraturen även kan gestalta olika mänskliga erfarenheter och att eleverna kan ta del av samt lära av dessa erfarenheter genom litteraturen. Detta för att eleverna själva ska upptäcka skillnader och likheter sin egen och andra människors verkligheter och liv. Både när det gäller ett historiskt perspektiv och i ett nutidsperspektiv. För att eleven ska nå en kunskapsutveckling läggs stor vikt vid kommunikation av det lästa. Eleven ska uppnå en form av förståelse som leder till ett personligt ställningstagande och kunskap (Malmgren 1996, 89).

Dessa tre synsätt kan kallas för teoretiska konstruktioner som kan förklaras i teorin, men i praktiken kan det vara svårt att endast använda sig av den ena eller den andra. Många lärare använder förmodligen lite av varje i olika grader. Skolan historiskt sett men även idag, är främst baserad som ett färdighetsämne där kunskaper mäts mot olika kunskapskrav (Nordberg 2013, 12). Detta kan medföra att lärare omedvetet lutar emot svenska som ett färdighetsämne. De lärare som väljer att se svenska som ett färdighetsämne kommer att finna problemet med erfarenhetspedagogiken, att elevernas erfarenheter inte är givna på förhand, och inte heller är beständiga (Heith 2006, 122). Oavsett så är en medvetenhet samt en strävan emot den ena eller andra synsättet möjligt. Vilket synsätt som väljs beror på lärarens övertygelse och ställningstagande (Malmgren 1996, 89).

2.1.2 Ämnet svenskans styrdokument gällande gymnasieutbildning

Under lärarutbildningen har skolans styrdokument både teoretiskt och praktiskt haft en stor och betydande del i utbildningen. Styrdokumentet ger lärare vägledning i vad som ska undervisas, men dokumenten uttrycker även att skönlitteratur ska användas i utbildningen. Under de VFU-veckor som genomförts har skönlitteratur använts, men oftast som medel/verktyg för att skriva en recension, rapport eller för att göra en analys av det lästa. Detta visar att de lärare som följdes använde sig av synen att svenska som ett färdighetsämne. Det var inte litteraturen eller det lästa som var i fokus, utan recensionens och rapporten och analysens delar som var av intresse. Detta förfarande kan bero på att det är en utmaning att mäta hur elever utvecklas genom litteraturen, betydligt enklare att mäta vad eleverna kan om litteraturen (Lundström, Manderstedt, Palo 2011,22).

Läroplanen i svenskämnet har tre olika delar; syfte och mål, centralt innehåll och kunskapskrav. Alla tre ämnesuppfattningar finns (med lite god vilja) med i läroplanen, men den erfarenhetspedagogiska synen och färdighetspedagogiken finns genomgående

i alla tre delar mer eller mindre. Syftet beskrivs först och omfattar alla kurser i ämnet svenska. Ett exempel från syftet är texten: ”Genom språket kan människan uttrycka sin personlighet, och med hjälp av skönlitteratur, texter av olika slag och olika typer av medier lär hon känna sin omvärld, sina medmänniskor och sig själv” (*Läroplan* 2011,160). Detta betyder att genom att tala kan eleven visa sin personlighet. Inom erfarenhetspedagogiken läggs stor vikt vid kommunikation av det lästa som i sin tur ger förståelse och kunskap om sig själv. Själva tanken att litteraturen kan ge elever personligutveckling och omvärldsförståelse ligger inom erfarenhetspedagogiken.

I de centrala målen som skolverket publicerat är det ett vidgat textbegrepp som används. Det betyder att ordet skönlitteratur ingår i en större grupp innehållande film samt andra medier. Men skolverket skriver även explicit om skönlitteraturen och vilken skönlitteratur som eleverna ska möta i ämnet. Men skolverket skriver inte vilka titlar på verk som ska användas utan mer vilken typ av variation som ska erbjudas eleverna. Detta tyder på att svenska som ett litteraturhistoriskt bildningsämne inte är det skolverket strävar efter. I det Centrala innehållet står det att eleverna ska erbjudas ” Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer.” (*Läroplan*, 2011, 163). Här är det explicit skönlitteratur som ska erbjudas och ingenting annat. Detta kan tolkas som ett litteraturhistoriskt bildningsämne då litteraturen delvis är förbestämd dock inte kanoniserad, men litteraturen är delvis bestämd genom att det räknas upp endast fyra olika alternativ. Men det kan även tolkas som ett färdighetsämne då litteraturen är delvis förbestämd men varför litteraturen ska användas är inte utskrivet här. Det betyder att litteraturen som beskrivs kan användas som medel för att nå ett annat mål inom färdighetsträningen. Med tanke på vilken ämnesuppfattning som denna del har lutar det emot svenska som färdighetsämne och svenska som erfarenhetspedagogiskt ämne

Vid närläsningen av Läroplanen (2011) upptäckts att det som nämns om skönlitteratur i kursen svenska 1 på gymnasienivå utan att nämna andra medier är följande:

- ”Eleverna ska ges möjlighet att i skönlitteraturen se såväl det särskiljande som det allmänmänniska i tid och rum” (*Läroplan* 2011, 160)
- ”Kunskaper om centrala svenska och internationella skönlitterära verk och författarskap samt förmåga att sätta in dessa i ett sammanhang” (*Läroplan* 2011, 161).
- ”Förmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur från olika tider och kulturer författade av såväl kvinnor som män samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa” (*Läroplan* 2011, 161).
- ”Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer” (*Läroplan* 2011, 162).

Detta är vad som explicit skrivs om skönlitteraturen i läroplanen för svenska 1.

I skolverkets dokument angående läroplaner för ämnet svenska på gymnasiet finns kunskapskraven uppräknade. I kunskapskraven har skönlitteraturen en särställning. I kunskapskraven för svenska 1 står det att ”Eleven kan översiktligt återge innehållet i några centrala svenska och internationella skönlitterära verk och annat berättande. Dessutom kan eleven översiktligt redogöra för några samband mellan olika verk genom att ge exempel på gemensamma teman och motiv” (*Läroplan*, 2011, 164). Ordet några tolkas att eleverna ska läsa mer än en bok. Allt detta pekar på att det är färdighetspedagogiken som kunskapskraven lutar emot. Sedan står det att ”eleven återger någon iakttagelse och formulerar egna tankar med utgångspunkt i berättandet”

(Läroplan, 2011, 164). En ny bearbetning av dessa dokument finns och de nya dokumenten kommer att gälla från 30 juni 2018 (Läroplan, 2011)

2.1.3 Varför läsa skönlitteratur?

Tidigare har skönlitteraturen haft rollen att skapa goda svenska medborgare med en stark fosterlandskärlek samt människor med en så kallad nationell fostran (Persson 2007,7). Denna syn på skönlitteraturens roll har förändrats. Att arbeta med skönlitteratur ger ofta möjligheter att arbeta med tanke och språk samtidigt, dessa är varandras förutsättningar för att kommunikation ska kunna uppstå. I mångfaldsklassrum kan skillnaden mellan olika elever vara grunden för kreativa litteratursamtal. Lärarens tänkta svårigheter i undervisningen kan visa sig vara stora möjligheter för eleverna (Molloy, 2011,20). Elevernas skrivutveckling och läsförståelse kan utvecklas när eleverna hör att andra uppfattar en text annorlunda än de själva (Molloy, 2011,19). Elever kan behöva hjälp att vrida och vända på orden och använda dessa i olika situationer. Först då kan orden bli ”redskap för tänkande och argumentation som krävs för skolframgång” (Bråbäck & Sjökvist, 2001,14).

3 Ett teoretiskt perspektiv på lärande

Teori är olika perspektiv som en människa kan tolka och förstå verkligheten genom, som att ta på ett par glasögon som man ser världen genom, olika glasögon blir olika teorier. Detta gör att en teori inte är en sanning utan ett synsätt på hur man kan tolka sin omvärld. I ett behavioristiskt kunskapssystem så är kunskap någonting objektivt och går ej att värdera, men kunskapen är mätbar, eleven lär sig i små steg i en speciell ordning. Kunskap motiveras genom positiv förstärkning, det betyder att när eleven gör rätt får eleven en belöning och blir mer motiverad att lära. Kognitiva teorier belyser en annan del av vad lärande är. Där konstruerar eleven sin egen kunskap. Eleven tar emot information från någon, tar in informationen i hjärnan, använder sig av egna erfarenheter för att bearbeta och förstå, och i denna process förväntas eleven konstruera ny kunskap. Focus när det gäller den kognitiva teorin är att kunskapen finns inuti människan. Det är viktigt inom denna teori hur vi ser på barn och ungdomars lärande, eleven behöver uppnå en viss mognadsgrad för att uppnå vissa moment. Försöker man lära barnet något det inte är moget för så fungerar det inte. I denna studie kommer jag inte fortsättningsvis beröra kognitiva- och behavioristiska teorier, utan jag kommer att fokusera på den sociokulturella teorin.

I den Sociokulturella teorin utgår man ifrån att viljan att lära sig är att skapa mening. Eleven ska förstå vad som är meningen med det eleven håller på med. Det som finns runt omkring oss och det som finns inuti oss hänger ihop när man ser på lärandet genom sociokulturella glasögon. Lärande inom den sociokulturella teorin är någonting som är under ständig utveckling. Det är inte endast unga människor som lär, utan alla människor lär sig nya saker under hela sin livstid. Lärandet är med andra ord ett naturligt tillstånd (Säljö 2014, 305). Hur en människa uppfattar och ser på sig själv kallas för identitet. Språket är en viktig del i identitetsbyggandet. Människor uttrycker sin självuppfattning samt omvärldsförståelse genom språket. Denna självuppfattning och omvärldsförståelse är inte konstant, inte identiteten heller. Det är därför det kallas för identitetsbygge.

All kommunikation kräver en kontext för att bli begriplig. Dialog, samhälle och lärande utgör tillsammans en möjlighet att förstå lärande utifrån ett sociokulturellt perspektiv.

Det sociala som andra människor och kulturer spelar in på lärandet, men även samhället i stort spelar in i det sociokulturella perspektivet (Säljö 2014,298). En individ kan nyttja flera identiteter beroende på omständighet. Individen kan vara elev, kompis, partner, förälder eller en position i ett yrke. Identitetsbygget pågår under hela människans livstid. Språket är en viktig del i vårt sätt att lära och utvecklas. Allt man gör, tänker, vet och förstår, gör man för att det finns ett sammanhang. Lärande sker i en gemenskap där man delar mål eller har gemensamma ramar och genom att eleven deltar har eleven chans att lära sig. Vad eleven sedan lär sig beror på hur gruppen ser ut, eller vilken roll eleven tar i gruppen. En utgångspunkt för att lärandet är situerat är att utifrån vilken situation man befinner sig i så bestäms hur man ska agera, vilken typ av aktivitet ska göras. Man definierar och tolkar utifrån sammanhanget eller situationen hur man ska förhålla sig, eller vad som ska ske. En viktig del av lärandet är att man ska förstå kopplingen mellan sammanhanget och den individuella handlingen. Det är väldigt speciellt med den här typen av sociokulturell teori. I den här teorin är det viktigt att ha en länk mellan människan och världen. Språk och kommunikation är grundvillkoret för läroprocessen (Säljö 2014,301).

Lärande inom det sociokulturella perspektivet är medierat. Mediering är ett viktigt begrepp inom den här typen av teoribildning. Det handlar om att vi på något sätt hela tiden utgår från att sammanhanget eller att kontexten påverkar det vi själva är med om, så vi behöver en länk mellan människan och världen (Säljö 2014, 300). Utgångspunkten är om man tänker som en sociokulturell teoretiker är att människan inte står i kontakt med världen utan att tolka den, man skulle kunna uttrycka det som att det inte finns någon värld om inte människan är med och tolkar den. Det betyder att varje människa har ett sätt att ha kontakt med omvärlden som är unik. Språket ses som vårt viktigaste medierade redskap (Säljö 2014,301). Språket är den mest verkningsfulla länken mellan människan och omvärlden.

Språket är även det vanligaste verktyget människor använder för att förstå, utvecklas och lära. Språket kan ha olika funktioner, men inom den sociokulturella teoribildningen lyfter man särskilt fram tre. Det första är den funktionen att språket pekar ut saker. Vi talar om vad vi ser, och vi benämner vår omvärld. Det är den indikativa funktionen som små barn använder när de lär sig språket. Den funktionen gör att vi kan tala om saker som inte är närvarande. Den andra funktionen som det sociokulturella perspektivet lyfter fram är den semiotiska eller semantiska funktionen. Det handlar om att ett ord har betydelse och mening på flera plan än det rent indikativa. Ord kan ha en mening som inte är direkt utpekande. Det betyder att ord inte alltid är neutrala. Den tredje funktionen handlar om retorik, hur vi kommunicerar. En grundläggande utgångspunkt för det sociokulturella perspektivet är att vi genom att lära oss att kommunicera blir en sociokulturell varelse. Kommunikationen är ett levande redskap för att göra vår omvärld begriplig och skapa mening mellan människor. Kommunikation behöver inte vara verbal, men för att människor ska kunna tänka och lära så behöver vi det här delarna. I den sociokulturella teorin finns även benämningen "Det närmaste proximala utvecklingszonen" (Säljö 2014, 305) som är området mellan det någon kan göra ensam, och kan klara med hjälp. Vi kan säga att vi bygger en mental stödstruktur som hjälper människor att utvecklas med hjälp av andra (Säljö 2014, 305). Detta har visat sig ge utvecklingspotential. Med de här utgångspunkterna så blir språk och kommunikation grundvillkoret för att lärande och tänkande ska kunna ske, men det är inget medel för lärande och tänkande.

4 Syfte och frågeställningar

Denna systematiska litteraturstudie genomförs i syfte att undersöka vad befintlig forskning säger om användningen av skönlitteratur i undervisningen i svenska på gymnasiet med målet att ge eleverna självinsikt och vidgade perspektiv.

Frågeställningarna är enligt följande:

- På vilket sätt kan undervisningen i och om skönlitteraturen bidra till att ge elever ökad självinsikt?
- På vilket sätt kan undervisningen i och om skönlitteraturen bidra till att ge elever vidgade perspektiv?
- På vilket sätt kan undervisningen i och om skönlitteraturen bidra till att ge elever nya tankesätt?

5 Metod

Följande kapitel redogör för hur litteraturvalen har utförts utifrån studiens syfte. Här redogörs de krav som ställts på litteraturen.

5.1 Studiens design

Studien har utformats som en systematisk litteraturstudie som innebär att systematiskt söka, kritiskt granska och sammanställa funnen litteratur (Eriksson Barajas & Forsberg & Wengström 2013, 31). En sammanställning av litteraturen i en systematisk litteraturstudie kan ge ny kunskap eller bekräfta befintlig kunskap. Denna litteraturstudie fokuserar på forskning där litteraturen som redovisas bedöms hålla en god kvalitet samt berör studiens syfte. Det är upp till forskaren själv att bedöma urvalet av litteraturen utifrån uppfyllandet av krav på litteraturen samt tillgängligheten av relevant litteratur. Det finns inga precisa krav på antal studier som ska ligga till grund för den systematiska litteraturstudien utan baseras på det material som forskaren hittar (Eriksson Barajas m.fl. 2013, 31). Detta medför att inga krav finns på antalet studier utan avgränsningen är baserad på de krav som beskrivs i kommande delar av studien.

5.2 Etiska överväganden

För att säkerställa att samtlig litteratur uppfyller de etiska kraven har litteraturen granskats utifrån vissa riktlinjer. En litteraturstudie ska endast inkludera studier som fått tillstånd från en etisk kommitté eller studier där etiska överväganden genomförts. Samtliga artiklar som ingår i studien skall redovisas samt artiklarna ska arkiveras på ett säkert sätt i tio år. Samtliga resultat skall presenteras oavsett om resultatet stödjer eller inte stödjer hypotesen. Det är oetiskt att enbart presentera de artiklar som bygger på forskarens hypotes (Eriksson Barajas m.fl. 2013, 70). Detta betyder att den litteratur som presenteras är tidigare dokumenterad kunskap och består av både resultat som stödjer och inte stödjer forskarens personliga åsikt. Samtlig litteratur har visat evidens som betyder att litteraturen har vetenskapliga belägg (Eriksson Barajas m.fl. 2013, 19). Hur litteraturen visar evidens redovisas under rubriken 5.4.4

5.3 Sökprocessen

I följande del redovisas hur sökprocessen gått till och vilka databaser som använts. Även vilka urvalskriterier som ställts på litteraturen samt vilka sökord som använts för att finna relevant litteratur.

5.3.1 Manuell sökning

Vid starten av studien började jag med att undersöka vilken litteratur som kunde vara av relevans som redan existerade i min egen bokhylla. Sedan utökades sökningen genom att studera referenslistor i dessa böcker. Det visade sig att författare återkom i flertalet av referenslistorna och behövdes undersökas närmare.

5.3.2 Databaser

Då studiens syfte och frågeställning handlar om svensk forskning har enbart svenska databaser och svenska sökord använts för att hitta relevant litteratur. Följande tre databaser har använts.

- DiVA – öppet sökbart arkiv med publikationer av forskare, lärare och studenter från 45 svenska lärosäten, forskningsinstitutioner och museer.
- Avhandlingar.se – Doktorsavhandlingar från svenska högskolor och universitet.
- Summon – Högskolan Dalarnas söktjänst för litteratur

5.3.3 Urvalskriterier

För att avgränsa litteraturen som sökts via databaser har särskilda urvalskriterier legat till grund för valet av litteratur. Ett av kraven som ställts på litteraturen är att den ska vara peer-reviewed som beskrivs som ”kritiskt granskad” eller granskad i och med publicering utförd av experter inom området (Eriksson Barajas m.fl.2013, 61). Detta betyder att jag endast avser använda primärkällor som ger förstahandsinformation om ämnet gällande sökningen via databaser.

Vid studiens start utforskades olika möjligheter för att hitta relevant litteratur genom att använda högskolan Dalarnas bibliotek online via summon. Men det visade sig att genom att begränsa sökningarna till endast litteratur som har peer-review samt publicerade i fulltext säkerställde litteraturens giltighet och tillgänglighet. Vid sökningar på DiVA begränsades sökningarna till forskningspublikationer i fulltext som är refereegranskade för att på så sätt utesluta studentuppsatser och samtidigt få endast granskade träffar. Studentuppsatser har ett begränsat användningsområde eftersom de gjorts i utbildningssyfte och exkluderas därför ofta i vetenskapliga litteraturstudier (Eriksson Barajas m.fl. 2013, 63). I sökmotorn Avhandlingar.se finns endast doktorsavhandlingar och sådana avhandlingar är i regel kritiskt granskade. Samtlig litteratur har granskats och detta redovisas under rubriken: Reabilitet, validitet samt generaliserbarhet på utvald litteratur längre ner i studien.

5.3.4 Sökord

De sökord som används var för sig eller i kombination med varandra är följande skönlitteratur, Litteraturundervisning, skönlitt* and förståelse, identitetsskapande. Ibland har trunkering nyttjats som betyder att slutet av ett ord ersätts med * för att söka

på allt som börjar med en viss ordstam. Ibland har ordet and använts i en ordkombination, detta för att ordkombinationen ska finnas med i sin helhet i resultatlistan.

5.3.5 Urval

Genom att utföra sökningar på sökord samt sökordskombinationer i tre databaser hittades litteratur och ett urval genomfördes. Första urvalet utgjordes av att den funna litteraturens titlar ställdes i relevans till studiens syfte och frågeställningar. Den litteratur som visade relevans gick vidare till nästa urval där abstrakten lästes för att undersöka om litteraturen visade tecken på relevans för syfte och frågeställningar. Den litteratur som även i abstrakt visade på relevans skumlästes i sin helhet.

Vid den manuella sökningen gjordes första urvalet genom bokens titel. Därefter lästes bokens innehållsförteckning igenom för att utvisa om bokens relevans till syfte och frågeställningar. Därefter lästes boken i sin helhet.

I tabellerna som följer nedan visas urvalet av litteraturen närmare.

Tabell 1 Sökning i databaser

	Sökord/Kombinationer	Antal träffar	Lästa titlar	Lästa abstrakt	Lästa artiklar i fulltext
Diva.se	Skönlitteratur	9	9	0	0
Diva.se	Litteraturundervisning	3	3	1	0
Diva.se	Skönlitt* and förståelse	0	0	0	0
Diva.se	Identitetsskapande	2	2	0	0
Summon	Skönlitteratur	47	47	6	1
Summon	Litteraturundervisning	16	16	5	2
Summon	Skönlitt* and förståelse	11	11	0	0
Summon	Identitetsskapande	15	15	0	0
Avhandlingar.se	Skönlitteratur	12	12	1	1
Avhandlingar.se	Litteraturundervisning	5	5	3	1
Avhandlingar.se	Skönlitt* and förståelse	3	3	1	1
Avhandlingar.se	Identitetsskapande	32	32	1	0

Tabell 2 Manuell sökning

	Relevanta titlar	Lästa innehållsförteckningar/rubriker	Läst i sin helhet
Bokhylla	19	19	2

5.4 Resultat av sökprocessen

Resultatet av sökprocessen i databaser visar att utvald litteratur uppgår till sex artiklar som är av relevans för studien. Bortfallet av två artiklar gjordes då en inte bidrog till studien och en av artiklarna visades på både avhandlingar.se samt i Summon och är samma text. Därför baseras studien på fem artiklar från sökningarna via databaser samt två artiklar från den manuella sökningen.

5.4.1 Presentation av utvald litteratur

Den utvalda litteraturen som funnits är följande:

Tabell 3 Presentation av utvald litteratur

Författare	År	Titel
Bommarco Birgitta	2006	Texter i dialog: en studie i gymnasieelevers litteraturläsning
Olin-Scheller Christina	2006	Mellan Dante och Big Brother, en studie om gymnasieelevers textvärldar
Petersson Margareta	2009	””Jag kan inte komma på nåt jag läst på gymnasiet, det måste ju betyda nåt eller hur? – om blivande svensklärare som läsare””
Årheim Anette	2009	”Perspektiv på värdet av skönlitterära läserfarenheter”
Thorsson Staffan	2009	”Blivande svensklärare om att ”läsa” och ”förstå” skönlitteratur.”
Öhman Anders	2015	Litteraturredaktik, fiktioner och intriger
Persson Magnus	2007	Varför läsa litteratur? Om litteraturundervisningen efter den kulturella vändningen

5.4.2 Kvalitetsbedömning av utvald litteratur

Kvalitetsbedömningen av litteraturen bygger på att systematiskt värdera och kontrollera utvald litteraturs kvalitet och validitet. Den utvalda litteraturen bedöms hålla en hög kvalitet. Detta genom att studien innehåller flera komponenter som Eriksson Barajas m.fl. (2013) anser vara av vikt vid bedömningen av litteraturen i en litteraturstudie. Dessa komponenter är: en tillräckligt stor forskningsgrupp, redovisning av alla väsentliga uppgifter, lång uppföljning eller en tydligt besvarad frågeställning och att syftet med undersökningen redovisas (Eriksson Barajas m.fl. 2013, 114-117). Samtliga artiklar i studien är doktorsavhandlingar, artiklar publicerade i vetenskapliga tidskrifter eller publicerade som studentlitteratur vilket styrker kvaliteten på dessa artiklar. Kraven på kvalitet anses uppfylld i den valda litteraturen och den bedöms därmed vara av god kvalitet.

5.4.3 Innehållsanalys av utvald litteratur

Birgitta Bommarco (2006) *Texter i dialog: en studie i gymnasieelevers litteraturläsning.*

Detta är en doktorsavhandling som vill visa på skönlitteraturens roll gällande kunskap och förståelse i ett erfarenhetspedagogiskt perspektiv. Utgångspunkten är att skönlitteratur är en identitets och kulturskapande aktivitet som ger elever självreflektion samt erfarenhetsbearbetning. Studien har utförts i forskarens klassrum med 30 studenter på samhällsvetenskapliga programmet under tre år, det är dessa studenter som givit forskaren underlag för sin studie. Utgångspunkten i studien gällande skönlitteraturens roll gällande identitets och självreflektion i ett erfarenhetsperspektiv svarar på studiens syfte och frågeställningar och är därför av relevans för studien.

Christina Olin-Scheller (2006) *Mellan Dante och Big Brother, en studie om gymnasieelevers textvärldar.*

Denna doktorsavhandling handlar om relationer mellan gymnasieungdomars textvärldar på fritiden jämfört med de skönlitterära texter eleverna möter i undervisningen i ämnet svenska. Undersökningen har pågått i tre år och baseras på fyra gymnasieklasser samt deras lärare i dessa klasser. Fokus ligger på ett vidgat textbegrepp. En av forskningsfrågorna handlar om hur elever använder fiktionstexter i sitt identitetsbygge och studien visar att förutsättningarna att arbeta utifrån ett vidgat textbegrepp är begränsat. Eftersom studien tar upp skönlitteraturens roll gällande elevernas identitetsbygge berör avhandlingen denna studiens syfte och frågeställningar därmed visar den på relevans för denna studie.

Margaretha Petersson (2009) *Jag kan inte komma på nåt jag läst på gymnasiet, det måste ju betyda nåt eller hur? – om blivande svensklärare som läsare.*

421 studenter deltog i denna studie. Forskaren undersöker studenters syn på skönlitteratur i skolan genom främst enkätsvar. Studien handlar om läsvanor och bokval. Studien visar att enbart 4 procent av enkätsvaren framhåller att man läser skönlitteratur av kognitiva skäl. Med kognitiva skäl menas att man läser för att utvecklas som människa, få vidgade vyer och skapa förståelse för sin omvärld, men det redovisas inte hur. Denna studie inkluderas på grund av att den uppvisar ett resultat som på ett tydligt sätt diskuterar syfte och frågeställningar i föreliggande litteraturstudie.

Anette Årheim (2009) *"Perspektiv på värdet av skönlitterära läserfarenheter"*

Treårig studie av 25 elever. Skönlitteraturen används som ett transportmedel för att uppnå strikt mätbara kunskapsmål istället för kognitiva skäl. Författaren ställer sig tveksam till att skönlitteratur har något större värde än övriga medier och utifrån det vidgade textbegreppet. Vid en litteraturstudie är det av vikt att inte endast använda litteratur som är kopplad till en viss teori, utan även litteratur som har en annan teoretisk anknytning. Denna litteratur visar problemområdet som finns i syftet och i frågeställningar och ger därmed denna studie relevans att inkluderas i litteraturstudien.

Staffan Thorson (2009) *"Blivande svensklärare om att "läsa" och "förstå" skönlitteratur.*

48 svensklärarstudenter deltog i studien. Forskaren tar upp denna studiens syfte och frågeställningar under en rubrik "varför ska jag läsa" och svaret på denna frågeställning är av relevans till studien. Forskaren undersöker även läsningens betydelse för identitetsutvecklingen som även den är av relevans för denna studie. Slutligen visar Thorson på en osäkerhet som de 48 svensklärarstudenter har för legitimeringen av litteraturläsningen i skolan. Detta gör att denna studie har relevans för föreliggande studie.

Öhman Anders (2015) *Litteraturdidaktik, fiktioner och intriger*.

Detta är en bok som tillkommit av författarens reflektioner och tankar under flera års tid om vad litteraturundervisningen är, och vad den skulle kunna vara. Han lyfter antagandet att tidigare har det betraktats som en självklarhet att det är bra att läsa skönlitteratur. Men han belyser även att det är först när någon börjar leta efter skäl till att läsa skönlitteratur som man börjar fundera över vilka effekter skönlitteraturen har på läsaren. Han anser att nya medier kan medföra både negativa och positiva effekter för läsandet av skönlitteratur. Men han anser även att det inte är frågan om någon konkurrens från andra medier, för litteraturläsning kan också inta nya mediala former som e-böcker och ljudböcker. Han anser att skolans läroplaner och andra styrdokument behandlar litteraturen som ett medel för ett annat syfte, än ett ämne i sin egen rätt.

Persson Magnus (2007) *Varför läsa litteratur? Om litteraturundervisningen efter den kulturella vändningen*

Person diskuterar frågan varför läsa litteratur främst genom att granska Lpo 94 och de reviderade kursplanerna från 2000. Eftersom denna granskning gäller en äldre läroplan än gällande läroplan från 2011 som denna studie skrivs inom, används endast de kommentarer som fortfarande anses vara giltiga. Han anser även att litteraturen har många olika sidor. Den kan användas till underhållning och den kan ge kunskap, men den kan likaså visa läsaren en alternativ verklighet både gällande den verklighet andra människor lever i och påhittade verkligheter. Beroende på hur litteraturen används kan den fungera som ett verktyg att skapa en gemensam kultur, eller en väg till förståelse och respekt för andra kulturer. På grund av bokens titel samt att Persson diskuterar frågan varför läsa litteratur, så är det av relevans att innefatta denna litteratur i studien.

5.4.4. Studiens tillförlitlighet, Validitet samt generaliserbarhet

I en systematisk litteraturstudie kan både kvalitativa och kvantitativa studier ingå för att få en stabil vetenskaplig grund. (Eriksson Barajas m.fl. 2013, 32). Enstaka forskningsresultat kan inte utgöra bevis utan upprepade liknande resultat måste kunna uppvisas. Detta gör att det finns få säkra och objektiva forskningsresultat (Eriksson Barajas m.fl. 2013, 23).

Birgitta Bommarco (2006) *Texter i dialog: en studie i gymnasieelevers litteraturläsning*.

Eftersom Bommarco både är forskare och lärare på samma gång kan hon inte utgöra sig för att helt ställa sig objektivt. Forskaren resonerar samt förklarar problemet med objektiviteten på ett tydligt sätt. Studien har även påverkats av det tolkningsperspektiv Bommarco har och hon betonar att det inte är möjligt att enbart vara distanserad observatör på grund av tolkningsperspektivet samt att hon är både lärare och forskare på samma gång. Att forskaren är tydlig i sitt resonemang om vilka perspektiv och vilken förförståelse hon har samt är tydlig i sina etiska överväganden gör att trovärdigheten i studien upplevs som god.

Christina Olin-Scheller (2006) *Mellan Dante och Big Brother, en studie om gymnasieelevers textvärldar*.

Forskaren själv påpekar att de resultat undersökningen ger inte självklart är generaliserbara. Forskaren har ett sociokulturellt perspektiv och undersökningen kan både vara observerande samt i viss mån deltagande. Hon påpekar även att hennes personliga förförståelse och värderingar och erfarenheter kan påverka studiens tolkningar och analyser. Eftersom forskaren påpekar detta och läsaren då blir medveten

om studiens perspektiv och forskarens ståndpunkt blir studiens resultat trovärdiga och studien anses således ha god validitet då forskaren tydligt utgått ifrån etiska överväganden.

Margaretha Petersson (2009) *Jag kan inte komma på nåt jag läst på gymnasiet, det måste ju betyda nåt eller hur? – om blivande svensklärare som läsare.*

Forskaren förklarar på ett tydligt sätt när och var undersökningen utförts samt vilket urval av informanter som utgjort basen för undersökningen. Dispositionen är tydlig det är enkätsvar som ligger som bas för undersökningen och enkätsvaren är tydligt diskuterade. Resultatet visas i staplar och siffror. Användandet av enkät som undersökningsmaterial och resultatredovisningen tyder på att det är en kvantitativ forskning som utförts av forskaren. Däremot förklarar inte forskaren någonting hur olika etiska överväganden utförts, inte heller förklarar forskaren någonting angående sin förförståelse. Men då det är kvantitativ forskning och det är en välkänd forskare som utfört studien erhåller forskaren ändå god trovärdighet.

Anette Årheim (2009) *"Perspektiv på värdet av skönlitterära läserfarenheter"*

Forskaren utgår ifrån kvalitativa enkätsvar som hon använt i sin doktorsavhandling som är publicerad och därmed även granskad. Detta tillsammans med att studien pågått under en längre tid (en treårsperiod) där enkätundersökningar gjorts i början och mitten och slutet av treårsperioden. Detta ger studien en god trovärdighet.

Staffan Thorson (2009) *"Blivande svensklärare om att "läsa" och "förstå" skönlitteratur"*

Forskaren själv påpekar att undersökningens begränsade omfattning innebär att inga generella slutsatser kan ges men att tendenser kan diskuteras och problematiseras. Detta kommer att tas i beaktning i denna studie. Men då studiens övriga disposition och resonemang är tydligt redovisat kommer studien att inkluderas men med viss beaktning på generalisationen.

Öhman Anders (2015) *Litteraturdidaktik, fiktioner och intriger*

Öhman är professor i litteraturvetenskap och litteraturdidaktik vid Umeås universitet och anses vara en etablerad forskare inom ämnet. Boken har granskats av 4 andra forskare vilket betyder att boken bör hålla bra kvalitet. Detta ger boken tillräcklig trovärdighet och tillförlitlighet för att inkluderas i studien.

Persson Magnus (2007) *"Varför läsa litteratur? Om litteraturundervisningen efter den kulturella vändningen"*

Som professor i litteraturvetenskap med didaktisk inriktning och ämnesföreträdare i svenska med didaktisk inriktning, samt vetenskaplig ledare för nationella forskarskolan språkdidaktik och litteraturdidaktik i medielandskapet erhåller Persson trovärdighet. Boken är utgiven av studentlitteratur och detta gör att boken genomgått granskning av externa fackgranskare. Detta ger boken tillfredsställande tillförlitlighet för att inkluderas i studien.

6 Resultat

Resultatet presenteras utifrån syftet att undersöka vad befintlig forskning säger om användningen av skönlitteratur i undervisningen av svenska på gymnasiet för att ge självinsikt och vidgade perspektiv genom att visa resultatet på de tre frågeställningarna

6.1 Skönlitteratur och självinsikt

Skönlitteraturen har en stor roll i att ge eleverna självinsikt och en större förståelse av andra människors erfarenheter. Det är av vikt att eleverna läser ett helt yttrande som Öhman skriver, eller hela boken som Olin-Sheller (2006) väljer att kalla det för. Det är endast då som eleverna kan få självinsikt och förståelse genom skönlitteraturen. Men det räcker inte med att ge eleverna en skönlitterär bok utan skönlitteraturen som presenteras bör passa eleven. Genre och huvudpersonens genus spelar stor roll för elevernas igenkännande och engagemang (Olin-Sheller 2006, 224). Studier visar även på motsatsen att det är tveksamt om skönlitteraturen har någon särställning när det gäller att utvecklas som människa (Årheim 2009) (Thorson 2009). Skönlitteraturens ställning anses förlegad och inte alls en självklar pusselbit för att få identitetsarbetet att fungera för eleverna. Bristen på hållbara motiv för skönlitterär lästning ger dagens lärare tvivel på skönlitteraturens ställning och även om läroplanen är positiv till skönlitteratur tonas detta ner i undervisningen (Årheim 2009).

6.2 Skönlitteratur och vidgade perspektiv

Peterssons (2009) studie visar att ca 82 av 421 elever som är en femtedel av deltagarna i undersökningen påstår att de läser skönlitteratur för att få förståelse för andra människor och deras perspektiv, och för att ta del av andra samhällen och kulturer. Men samma studie visar också att det endast är 17 elever av 421 som är ca 5% av undersökningsunderlaget som påpekar att deras lärare berättat att man kan läsa skönlitteratur för att få självinsikt och förståelse för andra människors erfarenheter och kulturer Petersson (2009). Denna osäkerhet stöds av Thorsons (2009) studie där 48 svensklärarstudenter visar en osäkerhet gällande vad ska man använda skönlitteratur till genom att endast hänvisa till kursplanerna i svenska. Att läsning av skönlitteratur har betydelse för omvärldsuppfattningen och elevernas identitetsutveckling. Denna osäkerhet visas genom en ständigt upprepad fråga till svensklärarutbildningen. Varför ska eleverna läsa skönlitteratur i skolan? För att eleven ska ha motivation att läsa måste texten vara betydelsefull och av intresse för eleverna. Förutsättningen för detta är att texten innehåller intressanta inslag som eleverna kan relatera till. Texten ska knyta an till elevernas liv och innefatta en historisk kontext som eleverna känner igen (Olin-Sheller 2006, 234).

6.3 Skönlitteratur och nya tankesätt

Att läsa skönlitteratur kan även ge tolkningsmöjligheter av den egna livsberättelsen, en form av omvärldsförståelse. Men skönlitteraturen har endast förmågan att vara utvecklande för nya tankesätt om litteraturen diskuteras i en stor grupp och utgår från demokratiska synsätt (Årheim 2009, 69). Det visar sig att läsa skönlitteratur ibland kan ge elever nya tankesätt. Men endast genom att distansera sig ifrån texten för att tala om den. Detta ger det eleverna större möjligheter till nya tankesätt som Bommarcos (2006)

studie visar. Det är genom samtal med andra människor som erfarenheter byts och nya tankesätt kommer upp i ljuset för eleverna (Bommarco 2006, 65-94).

Persson (2009) anser att litteraturen har många olika sidor. Den kan användas till underhållning och den kan ge kunskap, men den kan likaså visa läsaren en alternativ verklighet både gällande den verklighet andra människor lever i och påhittade verkligheter. Beroende på hur litteraturen används kan den fungera som ett verktyg att skapa nya tankesätt hos eleven. Skönlitteratur kan användas för att väcka en tankebanan om en gemensam eller ny kultur, eller en väg till förståelse och respekt för andra kulturer.

7 Diskussion

7.1 Metoddiskussion

Syftet med denna systematiska litteraturstudie är att kartlägga vad den tidigare forskningen kommit fram till gällande litteraturstudiens syfte. Vad säger befintlig forskning om användningen av skönlitteratur i undervisningen i svenska på gymnasiet med målet att ge eleverna självinsikt och vidgade perspektiv?

De artiklar som ligger till grund för denna litteraturstudie är sju svenska texter från åren 2006-2015. Detta visar att det är aktuell forskning som utgör underlaget till denna litteraturstudie. Enligt Eriksson Barajas m fl. (2013) bör en systematiskt litteraturstudie fokusera på aktuell forskning samt att inga regler finns för vilket antal studier som ska ingå i en litteraturstudie (Eriksson Barajas m fl. 2013, 31). Artiklar och avhandlingar är publicerade i vetenskapliga tidskrifter eller publicerade som studentlitteratur, detta styrker kvalitén på dessa artiklar. Forskningsartiklarna samt avhandlingarna för studien hittades främst genom sökningar på avhandlingar.se samt i Högskolan Dalarnas söktjänst Summon. En annan kombination av sökord, fler sökord eller utökad sökning som innefattat studier från andra länder skulle kunna påverka urvalet av artiklar, samt att fler artiklar med relevant empiri kunde hittats och därtill även inverkat på resultatet. Bäst är det om all befintlig forskning inom området kan inkluderas, men detta är inte alltid möjligt av praktiska och ekonomiska skäl (Eriksson Barajas m fl. 2013, 31). De studier som har använts i litteraturstudien är de studier som skribenten hittat som överensstämmer med de krav som ställts. Litteraturstudiens trovärdighet kan även ha kunnat påverkas av skribentens personliga positiva inställning till att använda skönlitteratur i undervisningen.

Arbetet med studien har förmodligen underlättats och fått en starkare trovärdighet om utomstående hjälp nyttjats gällande sökord samt sökningarna av exempelvis en bibliotekarie. Eftersom sökningen delvis utförts i en privat bokhylla så kan denna sökning inte verifieras på ett tydligt sätt. Men då denna bokhylla endast innehåller litteratur från lärarutbildningen på Högskolan Dalarna ger detta ändå en viss pålitlighet. Samtlig litteratur som använts i studien har granskats och visar på väl vederhäftighet och ger studien trovärdighet. Det har varit ett svårt arbete att finna relevant litteratur och detta bekräftas i flera av de funna avhandlingarna och texterna. Den svenska forskningen har svårt att explicit besvara litteraturstudiens frågeställningar.

7.2 Resultatdiskussion

I kommande avsnitt diskuteras syfte och frågeställningar samt varför elever ska läsa skönlitteratur. Diskussionen tar även upp erfarenhetspedagogikens roll samt gymnasieskolans läroplaner och styrdokument och studiens teoretiska inriktning.

7.2.1 Syfte och frågeställningar i resultatdiskussion

I vilken utsträckning skönlitteraturen kan ge eleven självinsikt och förståelse av andra människor och erfarenheter samt omvärldsförståelse beror helt på individen i kombination med vilken litteratur som presenteras samt hur den valda litteraturen används (Olin-Sheller 2006). Studien visar även att det är endast om boken läses i sin helhet samt att skönlitteraturen passar eleven som eleven kan få en ökad självinsikt och en ökad omvärldsförståelse genom skönlitteraturen (Öhman 2015). Forskningen visar att det inte räcker med att endast läsa skönlitteratur för att en personlighetsutveckling ska ske. Bommarcos (2006) studie visar att litteraturläsningen kan vara användbar för elevers personutveckling men inte endast genom att läsa. Den största utvecklingen sker i kombination av att läsa, skriva och tala om den lästa litteraturen.

Människans erfarenheter organiseras gärna i form av berättelser. Hon förstår världen narrativt. Därför är berättelsen, det narrativa något fundamentalt för det mänskliga medvetandet och för identitetsprocessen (Kåreland 2013, 174).

Det finns en stor tilltro till skönlitteraturens positiva påverkan på läsarens empati och förståelse. Detta visas genom att skönlitteraturen ingår i utbildningar inom läkarutbildningen, prästutbildningen samt polisutbildningen för att nämna några (Kåreland 2013). Skönlitteraturen är speciellt användbar för självinsikt och omvärldsförståelse eftersom det går på ett smidigt sätt att gå tillbaka till vald text och läsa delar av den vid flera tillfällen för att få en djupare förståelse för innebörden av texten (Hedman 2017). Detta kan påvisa skönlitteraturens särställning i det vidgade textbegreppet, gällande att skönlitteraturen är användarvänlig.

Men studier visar även på motsatsen att det är tveksamt om skönlitteraturen har någon särställning när det gäller att utvecklas som människa (Årheim 2009). Skönlitteraturens ställning anses förlegad och inte alls en självklar pusselbit för att få identitetsarbetet att fungera för eleverna. Bristen på hållbara motiv för skönlitterär lästning ger dagens lärare tvivel på skönlitteraturens ställning och även om läraren är positiv till skönlitteratur tonas detta ofta ner i undervisningen (Årheim 2009).

Resultatet visar även att skönlitteraturen kan ge eleverna ett vidgat perspektiv på omvärlden. Men för att detta ska ske är det viktigt att eleverna kan läsa litteraturen med inlevelse. För genom inlevelsen kan eleverna se världen genom andras ögon, och då få ett nytt perspektiv på verkligheten de upplevt genom skönlitteraturen (Malmgren 1996, 115). Om läsning av skönlitteratur sker på rätt premisser har skönlitteraturen betydelse för elevernas identitetsutveckling och omvärldsuppfattning. Men för att eleven ska få denna identitetsutveckling och omvärldsuppfattning måste eleverna först motiveras till att läsa. Denna motivation kommer ifrån lärarens egna entusiasm samt att texten måste vara betydelsefull och av intresse för eleverna. Innehållet i skönlitteraturen ska knyta an till elevens liv och utspelas i en historisk kontext som eleverna kan känna igen och relatera till (Olin-Sheller 2006). Skönlitteratur har många användningsområden enligt Persson (2009) Den kan nyttjas som underhållning men den kan även ge kunskap samt visa läsaren en alternativ verklighet. En verklighet som andra människor lever i eller

påhittade verkligheter. Skönlitteraturen kan således användas för att skapa en gemensam kultur eller en förståelse och respekt för andra kulturer och andra människor (Persson 2009). Osäkerheten gällande legitimeringen av skönlitteraturens betydelse visas genom en ständigt upprepad fråga till svenskläroplaner. Varför ska eleverna läsa skönlitteratur i skolan?

Att läsa skönlitteratur kan ge tolkningsmöjligheter av den egna livsberättelsen, en form av omvärldsförståelse. Men skönlitteraturen har endast förmågan att vara utvecklande för nya tankesätt om litteraturen diskuteras i en stor grupp och utgår från demokratiska synsätt (Årheim 2009, 69). Det visar sig att läsa skönlitteratur ibland kan ge elever nya tankesätt. Men endast genom att distansera sig ifrån texten för att tala om den. Detta ger eleverna större möjligheter till nya tankesätt som Bommarcos (2006) studie visar. Det är genom samtal med andra människor som erfarenheter byts och nya tankesätt kommer upp i ljuset för eleverna (Bommarco 2006, 65-94). Tidigare har det antagits och betraktats som en självklarhet att det är bra att läsa skönlitteratur. Det är när någon börjar leta skäl till varför elever ska läsa skönlitteratur som forskningen börjar fundera över vilka effekter skönlitteraturen har på läsaren (Öhman 2015). Skönlitteraturens har många sidor, den används som underhållning. Den kan användas för att få kunskap. Idag används ofta skönlitteraturen som ett medel för ett annat syfte än ett ämne i sin egen rätt. Detta på grund av att skolans läroplaner och andra styrdokument behandlar skönlitteraturen som ett medel, inte ett mål (Öhman 2015).

7.2.2 Diskussion om varför läsa skönlitteratur?

En person som själv älskar litteratur svarar givetvis att det kan ge en upplevelse, det kan ge ordkunskap, det kan ge inblick i andras liv, det kan ge en bild av vår historia (Olin-Sheller 2006, 234). Men det kan även ge absolut ingenting. Om en individ inte kan ta tillgodogöra sig boken av någon anledning, till exempel helt fel genre för individens smak kan det vara svårt att fortsätta läsa, det är lätt att boken blir liggandes eller utbytt. Motivationen att läsa kan då försvinna. Däremot kan böcker som ger eleven en upplevelse, ordkunskap och inblick i andras liv och samtidigt ge en bild av vår historia göra att eleven själv ser nytta i att läsa, eller att eleven blir motiverad att läsa av någon annan personlig anledning. Läraren kan hjälpa till med läsmotivationen genom att visa sin entusiasm för litteraturen och hoppas att entusiasmen smittar av sig på eleverna. Det är en lång ekvation som ska räknas ut för att skönlitteraturen ska komma till sin rätt. Men det är viktigt är att läraren har tagit ställning till den valda texten för att kunna väcka respons hos eleverna (Öhman 2015, 43).

Så varför ska vi läsa skönlitteratur? Den frågan har nog lika många svar som det finns läsare. Detta för att litteraturen är mångsidig, den kan bland annat ge en ny verklighetsbild, den kan underhålla, och den kan ge en verklighetsflykt. Observera att den kan göra allt detta, det är inte alltid litteraturen framkallar dessa egenskaper. Varför ska elever läsa litteratur skriver Öhman (2015) som en rubrik i sin bok. Men han svarar inte på sin fråga. Bommarco (2006) ställer samma fråga som en rubrik i sin avhandling. Men hon presenterar inget annat svar än text direkt tagen från läroplanen (Bommarco 2006, 216). Däremot förklarar Bommarco (2006) sitt mål med litteraturundervisningen. Det går ut på att genom att använda sig av läsande och skrivande och samtal få eleverna att ställa frågor och på så sätt hjälpa eleverna i deras identitetsbygge genom erfarenhetsbaserad läsning. Öhman (2015) däremot går som många andra forskare istället in på hur elever ska läsa litteratur för att förstå den eller för att få behållning av den. Även Persson (2007) belyser problemet med att den

explicita forskningen på frågan varför man ska läsa skönlitteratur lyser med sin frånvaro.

Motiveringarna till varför man ska läsa skönlitteratur ändras hela tiden (Persson 2007, 6). Frågan -varför ska vi läsa litteratur var enklare att besvara för 200 år sedan, då talades det om "ett folk, ett språk, en litteratur" Dagens mångkulturella samhälle och globaliserade värld köper inte den motiveringen längre (Persson 2007,7). Med det vidgade textbegreppet har kanske inte skönlitteraturen någon särställning emot andra medier (Persson 2007,82). Det är inte lätt att svara på frågan varför ska vi läsa skönlitteratur, det finns väldigt lite forskat i ämnet. Däremot finns det en hel del som ställer frågan, men som istället svarar på frågan hur ska vi läsa skönlitteratur. Ett exempel på detta är Öhman (2015) han skriver frågan varför ska vi läsa litteratur. Men han svarar inte på sin egen fråga utan går istället in på hur vi ska läsa skönlitteratur. Detta gör det svårt att motivera vad skönlitteraturen kan ge eleven för behållning i förlängningen, som inte andra medier i det vidgade textbegreppet kan ge eleven. De mest frekventa svaren är direkta hänvisningar till läroplanen, vad händer när läroplanen skrivs om?

Öhman (2015) anser att nya medier kan medföra både negativa och positiva effekter för läsandet av skönlitteratur. Men han anser även att det inte är frågan om någon konkurrens från andra medier, för litteraturläsning kan också inta nya mediala former som e-böcker och ljudböcker.

7.2.3 Erfarenhetspedagogik

Denna pedagogikform innebär att läraren ska respektera elevernas verklighet och använda den i undervisningen. Detta innebär att eleverna ska få uppgifter som de är intresserade av och stimuleras av. Problemet med erfarenhetspedagogiken är att elevernas erfarenheter inte är givna på förhand (Heith 2006, 122). Det medför att även i erfarenhetspedagogiken måste läraren ha ett förhållningssätt och en plan för den litteratur som eleven ska läsa. Didaktikens frågor gäller i högsta grad även inom denna pedagogik (Öhman 2007,95). Att läsa skönlitteratur i erfarenhetspedagogikens ögon är ett sätt att få nya erfarenheter. Eleverna använder sina tidigare erfarenheter för att förstå, och när eleven förstått kan ett erfarenhetsutbyte ske. På samma sätt som när elever möter andra människor i litteraturen kan de hitta sig själva (Bergöö 2005, citerad i Öhman 2007,95). Problemet med att använda erfarenhetspedagogiken i skolan har visat sig vara att skolan historiskt och även i nutid främst är baserad som ett färdighetsämne där kunskaper mäts (Nordberg 2013, 12). Detta håller Årheim (2009) med om det verkar som att skönlitteraturen inte studeras i sin egen rätt, inte heller som konstprodukt eller av kognitiva skäl. Istället används skönlitteraturen som ett verktyg för att uppnå mätbara kunskapsmål (Årheim 2009,68). Det är svårt att mäta om elever lär sig genom skönlitteraturen, betydligt lättare att mäta vad elever lärt sig om skönlitteraturen. Mer om detta i avsnittet som följer.

7.2.4 Gymnasieskolans styrdokument ämnet svenska

Problemet är att legitimeringarna i läroplanen är påståenden där effekterna av läsning av skönlitteraturen tas för given, eller att effekterna kommer automatiskt bara någon läser skönlitteratur. Detta är inte fallet utan läsning av skönlitteratur kan vara utvecklande på olika områden, det är inte utvecklande av automatik (Persson 2007, 219). Ett annat problem är att elever inte alltid har ett starkt och genuint intresse av att

läsa skönlitteratur (Persson 2007, 225). Att skriva en recension eller en rapport eller att utföra en analys kräver inte att explicit skönlitteratur används, utan detta kan utföras på många andra sätt. Det går t.ex. utmärkt att utföra dessa tre uppgifter även med hjälp av film. Finns det någonting i skönlitteraturen som ger den särställning eftersom den formen i det vidgade textbegreppet är den enda form som sedan beskrivs tydligt i kunskapskraven? Övrig text där skönlitteraturen nämns är i samband med det vidgade textbegreppet. Det bör finnas någonting i skönlitteraturen som ger den särställning. Detta påstående grundar sig i att det skrivs inte uttryckligen ut krav om övriga medier i gruppen vidgat textbegrepp. Därför får skönlitteraturen en särställning mot övriga medier och därmed ett högre värde. Skönlitteraturen i det vidgade textbegreppet är även den enda textform som tydligt skrivs ut i kunskapskraven. Alla övriga medier kallas där för annat berättande.

Varför ska eleverna läsa skönlitteratur (eller andra medier) enligt läroplanen?

- Skönlitteraturen utvecklar elevernas förmåga att kommunicera
- Skönlitteraturen är en källa till självinsikt, förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar.
- Skönlitteraturen utmanar eleverna till nya tankesätt och öppnar för nya perspektiv.

(*Läroplan 2011*,160)

Läroplaner är inte huggna i sten utan förändras över tid. En ny bearbetning av dessa dokument finns och de nya dokumenten kommer att gälla från 30 juni 2018.

Med tanke på en kanon i skolan så skulle det finnas det en given plats för en sådan med tanke på att eleverna ska läsa ”Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer” (*Läroplan 2011*, 162). Men samtidigt ska undervisningen spegla elevens identitet och elevens intressen, det vill säga en individuell plan för eleven, och detta är inte i samklang med en fast bestämd boklista eller kanon som ska läsas. Detta gör att en litterär kanon både finns, och inte finns i skolan idag. Det jag menar med detta är att det finns en ej uttalad kanon som många lärare i Sverige använder sig av.

Att återge någon iakttagelse och formulera tankar kan vara färdighetsträning, men det kan också vara erfarenhetsbaserat allt beroende på hur läraren och sedan eleven tolkar uppgiften ifråga. Det är avsevärt svårare att mäta vad eleverna behärskar via litteraturen, än vad eleverna behärskar om den lästa litteraturen (Lundström, Manderstedt, Palo 2011, 22). Men på grund av skolans mätningar av elevernas kunskaper, ger detta svårigheter att lära genom skönlitteratur. Eleverna är medvetna om att en mätning oftast pågår i klassrummet och därför ligger även elevernas fokus på att lära sig om litteraturen. Styrdokumenten är inte huggna i sten utan förändras över tid.

7.2.5 Skönlitteratur i ett sociokulturellt perspektiv

Inom den Sociokulturella teorin ses interaktion och kommunikation som nycklar till lärande och utveckling. Om fokus ligger på att tydliggöra ämnet kan man visa eleverna hur man använder språket och resonerar inom ämnet. Människor använder språket som kommunikationsmedel men språket används även inuti människor när vi tänker, då tänker människor med språkliga redskap. Den sociokulturella teorin anser att detta betyder att språket fungerar på två nivåer, både mellan människor och i människor (Säljö 2014, 303). Det är sådana varaktiga verktyg som hjälper eleverna att” lära sig att

lära sig” och som ger en stabil grund att bygga vidare på när ämnets svårighetsgrad ökar. Genom att läsa skönlitteratur, tänka på det lästa och sedan kommunicera om det lästa i någon form får eleverna de redskap som krävs för lärande.

Eftersom man utgår ifrån viljan att lära för att skapa mening inom den sociokulturella teorin så är det av stor vikt att eleverna får motivation att läsa skönlitteratur. Men det är även av vikt att eleverna förstår meningen med läsningen. Eftersom att lärande är under ständig utveckling så är även läsning av text någonting som de flesta människor utvecklar under sin livstid. För att förstå nya saker om sig själv och sin omvärld krävs det någon form av kommunikation med andra människor eller med oss själva. Kommunicerar gör vi genom språket. Det medför att språket är viktigt för den personliga utvecklingen. Från början lärde vi oss benämna vår omvärld och genom bland annat litteratur blir barns omvärld större. Barnen lär sig benämna saker som inte finns i dess omedelbara närhet. Genom att få hjälp av en lärare eller någon annan människa att nå den individuella närmaste proximala utvecklingszonen och genom hjälpen som kan vara boksamtal i grupp, eller reflektioner om det lästa i en skrivlogg ta sig till nästa utvecklingsfas. Inom den sociokulturella teorin anses det att språket ska förstås som ett ständigt utvecklingsbart system som samarbetar med andra uttrycksformer inom det vidgade textbegreppet, det finns ingen motsättning emellan dem, utan de är beroende av varandra (Säljö 2014, 302).

8 Sammanfattning

Forskningen visar att skönlitteraturen spelar en roll i elevernas personlighetsutveckling på många plan. Men forskningen visar också att litteraturen i sig spelar en mindre roll, det är i kombination med ett reflekterande skrivande och i samtal med andra som utvecklingen sker. Det har visat sig problematiskt att använda erfarenhetspedagogiken i skolan eftersom undervisningen främst baseras på färdighetsämnen där elevernas kunskaper mäts. Detta gäller även läsning av skönlitteratur som enligt skolans kunskapskrav ska mätas och bedömas. Det är svårt att bedöma vilka förmågor hos eleven som utvecklas genom läsning av skönlitteratur, det är betydligt lättare att bedöma vad elever lärt om skönlitteraturen. Forskningen visar att skönlitteraturen inte har en självklar roll i elevernas utveckling då kombinationen av reflekterande skrivande samt samtal med andra kan utföras även med hjälp av film och andra medier. Inom den sociokulturella teorin samarbetar uttrycksformerna med varandra (det vidgade textbegreppet) och inom denna teoribildning finns inte några motsättningar mellan de olika texttyperna, utan de är i beroende av varandra.

9 Förslag till fortsatt forskning

Det visade sig svårt att finna relevant svensk vetenskaplig litteratur som berör frågeställningarna. Ofta ställs frågan varför ska vi läsa skönlitteratur och lika ofta svarar inte forskaren på frågan, utan vinklar svaret emot hur ska vi läsa skönlitteratur. Det behövs mer svensk forskning som tar upp frågan varför elever ska läsa skönlitteratur och vad skönlitteraturen explicit ger eleven. Det som även fängade min nyfikenhet är det vidgade textbegreppet. Hur väl beforskat är det när det gäller frågeställningar liknande de i den här studien? Skulle det vara möjligt att gå ut gymnasiet utan att läsa en enda skönlitterär bok? Vad är skillnaden mellan de som läst traditionell text i en bok och de som tagit del av andra texttyper som t. ex. film, resor och musik?

Källförteckning

- Bergöö, K. (2005) *Vilket svenskämne? Grundskolans svenskämnen i ett lärarutbildningsperspektiv*. Malmö: Malmö högskola
- Björkqvall, A (2009). *Den visuella texten, multimodal analys i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren
- Bommarco, B. (2006). *Texter i dialog: en studie i gymnasieelevers litteraturläsning*. Lund: Lunds universitet.
- Bråbäck, L & Sjökvist, L. (2001) ”Kan man vara dumdrilig om man är modig?”, om skönlitteratur som medel för lärande” i: Naclér, K. (red.) *Symposium 2000, ett andraspråksperspektiv på lärande*. Stockholm: Sigma
- Chatman, S.B. (1990). *Coming to terms: the rhetoric of narrative in fiction and film*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press
- Dimenäs, J. (red.) (2006). *Lära till lärare: att utveckla läraryrkets olika dimensioner utifrån ett vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Borås: Högskolan i Borås
- Barajas, K., Forsberg, C., & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: Vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Hedman E. (2017) ”Människor behöver böcker för att inte bli korkade” i: *Skolvärden* den 9 november
- Heith, A. (2006) *Texter - medier - kontexter: introduktion till textanalys i svenskundervisningen på grundskolan och på gymnasiet*, Lund: Studentlitteratur
- Kåreland, L. (2013). *Barnboken i sambället* 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lundström S. Manderstedt L. Palo M. (2011) ”Den mätbara litteraturläsaren”, ”en tendens i lgy 11 och en konsekvens för lärarutbildningen” i *Utbildning och demokrati* 20:2 s. 7-26
- Läroplan för gymnasieskolan* (2011). Stockholm: Skolverket
- Malmgren, L, G. (1996): *Svenskundervisning i grundskolan*. Lund: Studentlitteratur
- Molloy, G. (2011) *Selma Lagerlöf i mångfaldens klassrum*. Lund: Studentlitteratur
- Nordberg, O. (2013). *Att finnas till som läsare, skönlitterär läsning i ett elevperspektiv, didaktiska tillämpningar av en empirisk studie baserad på elevers egna texter om sin läsning* (Svenska i utveckling). Uppsala. Kph, Trycksaksbolaget
- Olin-Scheller, C, *Mellan Dante och Big Brother. en studie om gymnasieelevers textvärldar*. Diss., Karlstad: Karlstads universitet

Persson, M. (2007). *Varför läsa litteratur?, om litteraturundervisningen efter den kulturella vändningen* (1. uppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.

Petersson, M. (2009) ”Jag kan inte komma på nåt jag läst på gymnasiet, det måste ju betyda nåt eller hur? – om blivande svensklärare som läsare” i L. Kåreland, (red.) (2009). *Läsa bör man...?: den skönlitterära texten i skola och lärarutbildning*. 1. uppl. Stockholm: Liber s.16-37

Säljö, R. (2014). ”Den lärande människan” i Lundgren et al (2014) *Lärande, skola, bildning*. Stockholm: Natur & Kultur AB. s. 297-309

Williams, A. (1997). ”Den kluvna litteraturhistorien”. I: *Stjärnor utan stjärnbilder, kvinnor och kanon i litteraturhistoriska översiktsverk under 1900-talet*. Stockholm: Gidlunds.

Årheim, A. (2009) ”Perspektiv på värdet av skönlitterära läserfarenheter ” i L. Kåreland, (red.) (2009). *Läsa bör man...?: den skönlitterära texten i skola och lärarutbildning*. 1. uppl. Stockholm: Liber s.68-85

Öhman, A. (2015). *Litteraturdidaktik, fiktioner och intriger*. Malmö: Gleerup.